Міністерство освіти і науки України
Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра германських мов та зарубіжної літератури

Дипломна робота
магістра

з теми: **«СПЕЦИФІКА ШКІЛЬНОГО АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ»**

Виконав: магістрантка 2 курсу,
групи Ang1- M20
спеціальності 014 Середня освіта
(Мова і література (англійська) за
освітньо-професійною программою
Середня освіта (Англійська мова і
зарубіжна література)
Михайлюк Ольга Ігорівна

Керівник: Дворницька Н.І.,
кандидат філологічних наук,доцент
кафедри слов’янських мов та
загального мовознавчтва

Рецензент: Петрова Т.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Кам’янець-Подільський – 2021 рік

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ... 6

1.1. Художній твір: властивості й функції ... 6

1.2. Структура художнього твору ... 16

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ... 28

2.1. Основні функції твору й сучасні підходи до аналізу художнього твору на уроках літератури ... 28

2.2. Історичний та психологічний підходи в процесі аналізу роману Анрі-Марі Бейль Стендаля «Червоне і чорне». ... 35

2.2. Методика проведення занять із вивченням особливостей аналізу художнього твору на уроках зарубіжної літератури за романом Анрі-Марі Бейль Стендаля «Червоне і чорне» ... 62

ВИСНОВКИ ... 80

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ... 85

ВСТУП

Актуальність обраної теми дослідження. Вчитель зарубіжної літератури має залучити учнів до найкращих здобутків світового письменства. Але залучати можна по-різному. Можна спиратися на емоційні враження учнів, зацікавлювати захоплюючим перебігом подій твору або привертати увагу до художніх образів, або звертатися до інших видів мистецтва. При цьому кожний учитель залучає школярів до скарбниці світової літератури як може, виходячи зі свого власного досвіду.

Однак художня література - не тільки розвага, не тільки засіб цікавого проведення часу, а ще й могутній потенціал для духовного та естетичного виховання молоді. І тому, якщо ми хочемо сформувати по-справжньому культурних читачів, варто визначити шляхи, якими відбувається залучення учнів до скарбів світової літератури. А всі ці шляхи починаються з однієї відправної точки - аналізу тексту. Який би метод чи методичний прийом не обрав учитель, які б інноваційні технології він не використовував на уроці, усі вони мають бути обумовлені самим твором і специфікою його аналізу. Тільки твір і його аналіз визначають методику його вивчення. Таким є професійний підхід до викладання предмета.

Аналіз творів на уроках зарубіжної літератури має здійснюватися контекстуально із інтеграцією усіх можливих літературних процесів в єдиний світовий контекст.

Тема дослідження актуалізується через необхідність вироблення нових компетенцій – здатності до наукового дослідження, здатності до формування критичного мислення; здатності до аргументації, – що є життєво необхідними у сучасному світі.

Мета дослідження – вивчення специфіки аналізу художнього твору (на прикладі роману Анрі-Марі Бейль Стендаля «Червоне і Чорне»).

Для досягнення мети необхідно вирішити такі **завдання:**

- дослідити поняття художнього твору, його властивості й функції;
- вивчити структурування хдожнього твору;
- дослідити сучасні підходи до аналізу літературного твору на уроках зарубіжної літератури;
- проаналізувати історичний, психологічний та лінгвістичний підходи до аналізу роману «Червоне і Чорне» Стендаля (Анрі-Марі Бейль);
- запропонувати методику проведення заняття із вивченням особлиивостей аналізу художнього твору на уроках зарубіжної літератури за матеріалами роман Анрі-Марі Бейль Стендаля «Червоне і Чорне».

Об'єкт дослідження – роман (Анрі-Марі Бейль) Стендаля «Червоне і Чорне».

Предмет дослідження – специфіка аналізу художнього твору (на прикладі роману Анрі-Марі Бейль Стендаля «Червоне і Чорне»).

Методи дослідження. Крім загальнонаукових, аналізу і синтезу, в роботі використано такі методи, як образний аналіз, структурний аналіз. Крім того, було запропоновано такі методи проведення уроку, як «вільний мікрофон», заповнення таблиць, формування ментальних карт та ін. Усі ці методи дають можливість здійснити повноцінне дослідження в межах обраної проблеми.

Теоретична значущість дослідження полягає у комплексному аналізі основних методів аналізу художніх текстів. Крім того, трактування твору цього неординарного французького романтика проводилося з різних точок зору.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що результати дипломної роботи можуть бути використані під час підготовки до

проведення уроків, виховних заходів та позаурочного навчання (гурткової роботи) за романом Стендаля Анрі-Марі Бейль «Червоне і Чорне».

Було розроблено 3 приклади уроків із застосування різних типів аналізу художнього тексту.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів із підрозділами, висновків (до розділів і загальних) і списку використаних джерел.

Апробація дослідження розміщена у збірнику наукових праць студентів та магістрантів факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (випуск 14), а також було представлено основні положення магістерської роботи на студентській конференції в університеті в жовтні.

ВИСНОВКИ

Аналіз твору має стати основою літературної освіти учнів, яку вони набувають у процесі вивчення курсу зарубіжної літератури. Навчитися аналізувати літературний твір означає:

- сприймати його осмислено, активізуючи всі якості культурного читача;
- глибоко проникати в тканину художнього твору;
- розуміти його не на побутовому рівні, а в контексті розвитку світової культури, філософської думки, з позиції духовних прагнень свого часу;
- уміти оцінити й отримати справжню естетичну насолоду від твору як мистецтва слова.

Проте аналіз художнього твору завжди викликає чимало проблем і труднощів у вчителів зарубіжної літератури. Як аналізувати художній твір у середніх і старших класах? Якими підходами при цьому керуватися? Які шляхи аналізу обрати? Як сформувати в учнів навички аналізу художнього твору? Усі ці питання доводиться розв'язувати вчителям-словесниками щодня, виходячи до шкільної дошки. Але вже зараз зрозуміло: ці проблеми не може вирішити кожний учитель особисто, тут потрібні спільні зусилля і науковців, і методистів, і учителів-практиків. Адже предмет «зарубіжна література» порівняно молодий, і методика аналізу творів зарубіжної літератури на уроках у школі ще тільки-но формується.

Очевидно, що, аналізуючи творчість А.-М. Б. Стендаля, викладач має відзначити її широкий та багатоплановий вплив на розвиток літератури. Причина цієї світової слави полягає в тому, що Стендаль з надзвичайним проникненням розкрив основні, провідні риси сучасності, протиріччя, що роздирають людину, сили, що борються в ній, психологію складного та неспокійного XIX століття, всі ті особливості взаємин людини та суспільства, які були характерні не для однієї лише Франції тієї епохи.

З глибокою правдивістю, що робить його одним із найбільших реалістів, він показав динаміку своєї епохи. З кожним романом зростав розмах його зображень, його психологізм ставав дедалі глибшим. Улюблені герої Стендаля складно сприймають ті форми життя, що склалися у XIX столітті. Через їх образи звучить проповідь незалежності думки, енергії, що відкидає безглузді заборони та традиції.

Ось чому й тепер, за стільки років після смерті А.-М. Б. Стендаля, його твори читають у всіх країнах мільйони людей, яким він допомагає розуміти життя, цінувати правду і боротися за краще майбутнє. Ось чому і нашими читачами він визнаний як один з найбільших художників XIX століття, який зробив неоціненний внесок у світову літературу.

Саме тоді, напередодні загальної кризи та глобальних воєн, на світ з'явився втілюючий філософські та соціологічні проблеми того часу роман Стендаля «Червоне та чорне». Цей твір можна назвати "енциклопедією марнославства" і водночас романом-застереженням, виховна роль якого полягає в спробі авторавказати читачеві XIX століття шляхи щирих людських почуттів, що завжди лежать далеко осторонь спокусливої і згубної дороги марнославства. Дія роману, що віднесена до 1827-1831, відображає звичаї XIX століття, але твір завжди буде сучасним, тому що любов, на ґрунті якої і розгортається боротьба людських марнославств, ніколи, в жодну епохи не помре.

Суттєвим недоліком шкільного вивчення творів зарубіжної літератури є те, що вчителі-словесники приділяють не досить уваги художній специфіці програмового твору, залишаючи поза увагою його родово-жанрові особливості, порушуючи нерозривну єдність змісту і форми як засадничих літературознавчих категорій, що акумулюють уявлення про внутрішню суть і зовнішню форму твору, дають змогу всебічно пізнати художнє явище. Це стосується й одного із родів літератури – епосу, адже вивчення епічних

творів (до якого відносимо аналізований твір) як явища словесного мистецтва відіграє винятково важливу роль у літературній освіті учнів.

Готовність учнів до аналізу епічних творів безпосередньо залежить від особистісного підходу до виучуваного матеріалу, від сприйняття епічного твору залежно від життєвого досвіду вихованця, його загального розвитку, інтелектуального рівня, читацьких інтересів, вміння самостійно мислити й формулювати правильні висновки та узагальнення. Тому зростають вимоги до вчителя-словесника: до його здатності враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, вміння продуктивно реалізовувати всі етапи вивчення епічного твору, ефективно використовувати традиційні й інноваційні шляхи його аналізу, методи, прийоми, форми і види навчальної діяльності, розкривати учням духовні пошуки письменника, відображені в образахі ситуаціях епічного твору, спонукати їх до самостійного осмислення зображених автором проблем людського життя, проникати в глибинну сутність твору.

Означене вище дає підстави стверджувати, що правильно організований і проведений шкільний аналіз епічних творів буде максимально сприяти активній пізнавальній роботі учнів на уроці, глибокому засвоєнню тексту, оволодінню різними способами читання, що істотно впливатиме на якість їхньої літературної освіти, розвиток інтелектуальної сфери і піднесення культури читання. Усі ці методи і прийоми були використані під час проведення дослідження і підготовки уроків із використанням різних підходів до аналізу художнього твору (за матеріалами роману А.-М. Б.Стендаля «Червоне і чорне»).

Результати роботи були презентовані в нашому дослідженні, де роман «Червоне і чорне» розглянуто як унікальний твір, що здатний говорити про майбутнє не як про щось віддалене, а як про неминуче наближення.

Робота складається з двох розділів. У першому розділі розглядається життя, творчість і світогляд Анрі-Марі Бейль Стендаля, а також теоретичним роботам письменника за цим романом. Другий– присвячений роману «Червоне та чорне» – хроніці XIX століття. Кожен розділ завершується короткими висновками.

В роботі представлені конспекти уроків на тему: «Жіночі образи роману «Червоне і чорне» А.-М. БСтендаля», «Конфлікт як сюжетна основа роману, А.-М. БСтендаля «Червоне і чорне». «Шлях Жульєна Сореля. Образ головного героя з використанням різних шляхів аналізу для широкого розкриття теми». Уроки були складені відповідно до побудови інтегрованого систематичного курсу у 9–11-х класах. Базуються такі уроки на лінійній основі, тобто враховується хронологічна послідовність у поданні творчості того чи іншого письменника. Однак, виходячи з необхідності підготувати програму 9-го класу в завершеному вигляді, використано і концентричний принцип, який поширюється на 9–10 класи.

До прикладу на одному з уроків для актуалізації опірних знань учнів використали літературний диктант, який включає в себе історичні дані,факти про самого автора та звичайно, деталі з твору. Для розкриття змісту учням також пропонується заповнити таблицю з елементами сюжету, де їм потрібно вписати зміст і характер конфлікту, що дає змогу детально розібрати кожен епізод твору і звернути увагу на героїв та їхню поведінку.

В іншому прикладі конспекту уроку більшу увагу приділяємо головному герою – Жульєну Сорелю. Для розкриття образу героя використовуємо бесіду та цитатне коментування для того, щоб уривками з твору підтвердити опис головного персонажа твору і створити його «портрет» як зовнішній, так і внутрішній.

При аналізі жіночих образів у романі «Червоне і чорне» використовуємо порівняльну таблицю образів Луїзи де Реналь та Матильди

де Ла-Моль, а також пропонуємо учням прокоментувати цитати, пов’язані з лініями кохання у романі.

У висновку бачимо, що кожен урок має свій шлях аналізу роману і розкриває його зміст та героїв з різних сторін та аспектів.Але слід пам’ятати, що перед підготовкою до уроку треба ретельно вибирати шляхи і методи аналізу, адже не всі методи є доцільними завжди, потрібно правильно обрати саме ті, які якнайкраще допоможуть розкрити обрану тему уроку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баррі П. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія.Київ:Смолоскип, 2008. 360 с.
2. Барт Р. S/Z http://narrativ.boom.ru/ library.htm; Корман Б. О. Изучение текста художественного.Москва:Просвещение. (Дата звернення:12.07.2021).
3. Бібліотека української літератури. https://www.ukrlib.com.ua/tvory-zl/printit.phptid=7478 (Дата звернення: 20.10.2021).
4. Біличенко О.Л. Етапи комунікацій в системі «Література». Вісник. Випуск 38. 2012
5. Виноградов А. Стендаль и его время. Москва: Издательство ЦК ВЛКСМ « Молодая гвардия», 1960. 208 с.
6. Галкин А.Б. Тема тщеславия в романе Стендаля «Красное и черное». Москва: Изд-во МГУ, 2004. 24 с.
7. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2009. 144 с.
8. Глінка Н.В. Художній текст/художній твір: питання інтерпретації.Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія: Філологічна. 2015. Вип. 53. 55-57 с.
9. Грабович Г.Теорія та історія: «горизонт сподівань» і рання рецепція нової української літератури Київ: Основи, 1997. 46-138 с.
10. Гудков Л. Д. Литература как социальный институт. Статьи по социологии литературы. Москва: Новое лит. обозрение, 1994. 352 с.
11. Дежуров А.С. Идейная проблематика и особенности литературного характера в романе Стендаля «Красное и черное». Минск: 2003. 43 с.

12. Дубин Б. Идея классики и ее социальные функции.Проблемы социологии литературы за рубежом. 1983. 40-82 с.
13. Жан Прево «Стендаль: опыт исследования литературного мастерства и психологии писателя». «Художественная литература». Москва.1960. 203 с.
14. Забабурова Н.В. Стендаль и проблемы психологического анализа. Издательство Ростовского университета:1982. 115 с.
15. Зарубежная литература XIX в.: Романтизм. Критический реализм. Хрестоматия. Москва: Просвещение, 1979. 639 с.
16. Зубрицька М. Homo legens: читання як соціокультурний феномен. Львів: 2004.15 с.
17. Ильганаева В. А. Гармонизация культурной среды в условиях информационного общества. Харків:1996. 36 с.
18. Інгарден Р. Про пізнання літературного твору.Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / За ред. Марії Зубрицької. Львів: 2002. 179 с.
19. Ісаєва О. Інтерактивні форми та види робіт при вивченні зарубіжної літератури в школі .2002. № 3. 53–55 с.
20. Клочек Г. Художнє мислення автора як системо/формо/стилетворчий чини. Випуск: 61.Серія: Філологічні науки (літературознавство). Кіровоград: 2005, 43 с.
21. Ковалів Ю. І. Літературна герменевтика: монографія. Київ: Київський університет, 2008. 240 с.
22. Колегаева І. М. Текстовая парадигма микро, -макро, -мега, -гипер- и просто текст. 2008. 70-79 с.
23. Кубузова, И. И. Методика обучения комплексному анализу художественного текста. Вестник Пятигорского государственного лингвистического университета. 2009. № 1. 341-344 с.

24. Лотман Ю. М. Несколько слов к проблеме Стендаль и Стерн: Почему Стендаль назвал свой роман Красное и черное?.Учен. зап. Тартуского ун-та. Вып. 698. Тарту: 1985. 75 с.

25. Пометун О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: наук.-метод. Посібник. Київ: 2004. 192 с.

26. Пронкевич О. Зарубіжна література: Підручник для 10 кл. серед. загальноосвіт. 3-є вид., перероб. і доп. Київ: Пед. преса, 2002. 82- 89 с.

27. Стендаль Красное и черное: Хроника XIX века; Роман (пер с фр. С. Боброва, М. Богословской). Київ: Рад. шк., 1989. 400 с.

28. Реизов Б. Г. Историко-культурная справка к 12 т. собр. соч. Стендаля. Москва: Правда. 1978. 410 с.

29. Селіванова О.О. Актуальні напрямки сучасної лінгвістики.Київ:1999. 148 с.

30. Стендаль. Анри Брюлар. Собрание сочинений в 15 томах, т. 6. Государственное издательство "Художественная литература".1933.

31. Стендаль.Избранные сочинения: В 3 т. Т1: Красное и черное: Роман(Пер. с фр. Н. Чуйко). Москва: Литература, Мир книги, 2004. 528 с.

32. Стендаль.Красное и черное. Москва: Терра-Книжный клуб, 2004.

33. Темкина, В. Л. Современные подходы к анализу языка художественной литературы.Вестник Оренбургского государственного университета. 2013. № 11. 72-77 с.

34. Фрид Я. “Стендаль: очерк жизни и творчества”. “Художественная литература”. Москва. 1967. 416 с.

35. Фрумкин К. Кризис художественной литературы с точки зрения ее социальных функций. http:nounivers.narod.ru/pub/kf_bell.htm. (Дата звернення: 21.08.2021).

36. Халабаджах І. Стендаль. Роман «Червоне і чорне». Система уроків до теми.Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. 2001. № 8. 47 – 48 с.
37. Цвейг Ст.,Стендаль, в кн.: Собр. Соч. С. Цвейга, т. VI, 2-е изд. 1929.320 с.
38. Эсенбаева Р.М. Стендаль и Достоевский: типология романов "Красное и черное" и "Преступление и наказание".Тверь:Азбука-Классика, 2006. 200 с.
39. Gindin S. I. What is Text as a Basic Notion of Text.Hamburg: Helmut Buske Verlag, 1981. P. 107 - 111.
40. Klein Ch. Le rouge et le noire: analyse critique: P., 1970. 75 p .
41. New directions in cognitive linguistics ed. by V. Evans, S. Pourcel.Amsterdam. Philadelphia: John Benjamin’s Publishing Company, 2009. 520 p.
42. Riffaterre M. La syllipse intertextulle.Poetique. 1979. No 40. 253 p.
43. Skwarezynka S. Wstep do nauki o literaturze./W.-wa: PAX, 1965. T.III. 412 p .
44. Szturc W. Teoria dramatu romantycznego w Europie XIX wieku. Krakow: Homini, 1999. 276 s., 34 p.
45. The Reader in the Text: Essays on Audience and Interpretation,edited by Susan R. Suleiman and Inge Crosman [Wimmers]. Princeton, N. J.:Princeton University Press, 1980. VIII, 441 p.
46. Veretelnyk R. A Feminist Reading of Lesia Ukrainka‘s Dramas. Manucript of PhD. Univ. of Ottawa, 1989.